

Funda, Ondřej

Analytický dekonstruktivismus v díle Iana M. Hackinga

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická. 2005, vol. 54, iss. B52, pp. [25]-40

ISBN 80-210-3756-3

ISSN 0231-7664

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107108>

Access Date: 06. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ONDŘEJ FUNDA

ANALYTICKÝ DEKONSTRUKTIVISMUS V DÍLE IANA M. HACKINGA

Ian Hacking se narodil v roce 1936 v kanadském Vancouveru a dnes patří mezi přední světové odborníky na poli filozofie vědy a filozofie jazyka. Tuto skutečnost potvrzuje mimo jiné i to, že je od roku 1991 profesorem na univerzitě v Torontu a že se v roce 2001 stává členem Katedry filozofie a historického zkoumání vědeckého pojmosloví¹ na prestižní Collège de France. Od roku 2004 zastává také některé další významné akademické funkce v rodné Kanadě.² Přitom Hackingovo vzdělání není tak úplně filozofické. Jestliže je Hacking znám především jako filozof, pak je třeba říci, že se k obecnější filozofické problematice dostává postupně skrze přírodní vědu a tzv. vědu o morálce (moral science). Svůj první bakalaureát získává na University of British Columbia v roce 1956 – tehdy ho zajímá matematika a fyzika – a druhý o dva roky později v Evropě na Cambridgeské univerzitě. Zde se zabývá právě vědou o morálce, tedy etikou, a ve studiu dále pokračuje. O čtyři roky později má na svém kontě magisterský diplom a krátce nato doktorát Ph.D. (1962), což mu umožní nastoupit na univerzitu v Torontu (1982) a začít se věnovat akademické kariéře na plný úvazek.

Hackingův rozhled je neobyčejně široký, což je dobře patrné na otázkách, které si ve svých pracích klade. Převážně jde o konkrétní problémy zkoumané v nějakém užším nebo širším kontextu, třebaže se nevyhýbá ani rozborům podstaty a povahy celých vědeckých disciplín. Hackingovi jde o spojovací články, o diskursivní schémata, o vzorce, na které lze převést jednotlivé disparátní typy rozprav. To znamená mimo jiné i to, že Hacking využívá postanalytický, dekonstrukční filozofický přístup. Snad někdy působí tak trochu jako samozvaný kurátor, jako pomyslný stavitel mostů nad řekami, které opustily svá ústí a splynuly s oceánem. Nedomnívám se ale, že by tato jeho snaha měla být chápána jako nějaký další pokus o racionální výklad podstaty skutečnosti. Spíše naopak, protože ony hledané mosty mají poukázat právě na to, že celek je možné vidět

¹ *The Chair of Philosophy and of the History of Scientific Concepts.*

² Např. *Companion of the Order of Canada.*

vždy pouze z perspektivy konkrétního architektonického záměru; fundamentální otázku o podstatě světa Hacking z pragmatistických důvodů víceméně odmítá. A jestliže přece do jisté míry v kontextu řešení některých obecnějších otázek patří mezi badatele, kteří ji zcela neopustili a považují ji v omezené míře za aktuální, pak téměř výlučně v souvislosti s úspěšným rozvojem kulturní skutečnosti. Hacking je takto připraven vést dialog s historiky, filozofy, psychology, logiky, přírodovědci nebo sociology z nejrůznějších částí světa prakticky o čemkoli. Jeho bádání se sice na prvním místě odvíjejí na poli filozofie vědy a filozofie jazyka, jenže Hacking je stejně kompetentní třeba v teorii pravděpodobnosti, statistické indukci či v socio-historickém zkoumání vědeckých teorií a disciplín. Vzhledem k jeho většinou vřele přijímaným publikacím, z nichž ty nejvýznamnější budou dále zmíněny, lze konstatovat, že jeho snaha přináší ovoce. Vliv Iana Hackinga se však neomezuje pouze na akademickou půdu; Hacking je i veřejně činným intelektuálem. Dokáže totiž psát nejen pro odborníky, ale i pro širší veřejnost. Jeho jméno se neobjevuje pouze v akademických žurnálech, ale také v periodikách určených právě širší odborné veřejnosti (*New Republic*, *The New York Review of Books*, *The London Review of Books* či *The Times Literary Supplement*). Hacking je dále známý svou veřejnou přednáškovou činností na univerzitě v Torontu i jinde v Kanadě, kde se otevřeně vyjadřuje k tak kontroverzním tématům, jakými jsou například práva zvířat.

Hackingova odbornost, stejně jako jeho značný vliv na současné, zejména kanadské filozofické myšlení, se odráží v publikovaných pracích – třináct knih (z nichž část byla přeložena do několika cizích jazyků) a více než dvě stě dvacet esejů, článků a recenzí. Eseje jako *The Looping Effects of Human Kinds*, *Do We See Through a Microscope?* nebo *Language, Truth, and Reason* patří mezi známé filozofické příspěvky, které byly nejménou citovány v odborné literatuře. Starší práce jako *Why Does Language Matter to Philosophy?* či *The Logic of Statistical Inference* dnes najdeme v každé lepší knihovně a to nejen tam, kde se zabývají analytickou filozofií, filozofií jazyka nebo filozofií vědy. Kniha *Representing and Intervening* patří k vlivným pracím filozofie vědy a historie vědy. *Rewriting the Soul: Multiple Personality and The Sciences of Memory*, což je Hackingův popis a rozbor projevů mentálních poruch pravidelně se objevujících během posledních dvou set let a zároveň jakési hlubší filozofické zkoumání morální úlohy sebepoznání v lidských dějinách – práce alespoň svým námětem ne zcela nepodobná Foucaultovým *Dějinám šílenství* – byl oceněn prestižní cenou Pierra Janeta, ale získal také další významná ocenění v oblasti psychologie a psychiatrie. V knize *The Taming of Chance*, kde se Hacking zabývá kategoriemi pravděpodobnosti a náhody, se čtenář setkává s netradiční mozaikou sestavenou z kriminologie (zejména otázka hrdelního zločinu a sebevraždy), sociologie, lékařství, dějepiscetví, ale také volných diskusí o svobodné vůli, aby pochopil, že náhoda – kdysi „pověra prostých lidí“ – natrvalo pronikla do našeho každodenního života. Úspěch, ale rovněž význam této práce lze měřit i tím, že byla zařazena do seznamu sta nejlepších anglicky psaných odborných knih od roku 1900.³ Kromě Hackinga

³ Jde o žebříček nazvaný *The Modern Library's 100 Best Non-Fiction Books in English Since 1900*.

dosáhl tohoto významného ocenění pouze jediný další Kanadčan. Z novějších Hackingových prací je třeba zmínit *The Social Construction of What?* představující významný krok na cestě k postanalytickému filozofickému myšlení, a právě jí se v dalším textu budeme zabývat.

Od okamžiku, kdy v roce 1982 nastoupil na univerzitu v Torontu, dosáhl Ian Hacking řady úspěchů a získal na akademické půdě i mimo ni četná ocenění. Hacking dosud působil jako docent na prestižní Trinity College v Cambridge, patří mezi hostující profesory na věhlasné All Souls College v Oxfordu, mezi členy Ústavu pro vyšší studium na univerzitě v Princetonu anebo třeba do skupiny soustředěné kolem nadace Samuela Guggenheima.⁴ Hackingův nebývalý rozhled dokládá rovněž jeho členství v Britské akademii, Americké akademii výtvarných umění a věd či v Královské kanadské učené společnosti. Posledním velkým Hackingovým úspěchem je pak výše zmiňované jmenování do funkce na Collège de France, asi největší pocta, které může akademický pracovník na francouzské půdě dosáhnout. Toto jmenování je také důvodem, proč v posledních letech tráví Hacking jednu polovinu roku v Torontu a druhou v Paříži.

Hackingovi se však daří i v současnosti; stále získává další a další významná ocenění. Jmenujme alespoň Cenu Kanadské rady svobodných umění v kategorii humanitních a společenských věd pro rok 2000 nebo Killamovu cenu za přínos humanitním vědám pro rok 2002, což je v Kanadě asi vůbec nejprestižnější akademické ocenění. Nyní však přejdeme k Hackingovu vlastnímu analytickému dekonstruktivismu.

The Social Construction of What?

Otázka, zda existuje „skutečný“ svět nezávislý na našem vnímání, se v dějinách filozofie řeší více či méně úspěšně již značně dlouhou dobu. Prakticky od vzniku tzv. západní filozofie se s ní v nějaké podobě setkáváme a její konkrétní formulace je spíše odrazem dobových poměrů než nějakého základního posunu v jejím řešení. Tím spíše lze očekávat, že historicky podmíněné budou i odpovědi. Jestliže dříve zajímala otázka nezávislosti světa na lidském vědomí zejména filozofy, během posledního sta let se do debaty zapojili také sociologové, kulturní kritikové a dokonce psychologové; obsah této otázky zůstává po dlouhých 2 500 let prakticky týž, její forma se mění stále. A protože za posledních sto padesát let dávala nejambiciózněj-

⁴ Nadace Samuela Guggenheima udílí od roku 1925 každoročně stipendium asi dvaceti pěti významným literátům a umělcům.

ší odpovědi fyzika, tito vědci se začali ptát, nakolik a zda je právě ona pro fundamentální odpovědi kompetentní, nakolik je tzv. sociálním konstruktem, zda vůbec má pro pochopení skutečnosti nějaký hlubší význam. Sociální konstruktivismus ve fyzice jako zásadní zpochybnění její nezávislosti na lidském myšlení vyústilo známým vystoupením Alana Sokala v polovině devadesátých let 20. století. Fyzik Sokal přenesl v roce 1996 dlouho živou debatu o postavení přírodní vědy na veřejnou scénu, když si poté, co se mu podařilo pro své naoko stejné politické a filozofické názory získat redaktory prestižního kulturně-spoločenského žurnálu, nechal otisknout kontroverzní článek, v němž vyslovil radikální a značně absurdní tvrzení, že současná fyzika a její zákony nejsou ničím jiným než sociálním konstruktem. Ze seriózní akademické debaty se záhy měla stát tzv. „válka o vědu“.⁵ Sokal později v jiném renomovaném periodiku přiznal, že šlo o žert, a podobně jako kdysi Samuel Johnson na adresu Berkeleyho odmítnutí existence hmoty vyzval každého, kdo považuje fyzikální zákony za sociální konstrukty, aby poté, co jej doma navštíví a společně podebatují o problémech současné vědy, opustil výškovou budovu, v níž bydlí, oknem a nikoli dveřmi, jak by prý měli činit pouze ti, kteří fyzikální zákony považují za objektivně platné.

Sokalova iniciativa způsobila kdysi nemalý rozruch, doslova pozdvižení ve vědeckém světě, dnes, po takřka deseti letech, je nanejvýš výmluvným dokladem toho, jak mocný nástroj mohou mít zájmové skupiny v lobby. S koncem studené války fyzika ztratila své vůdčí postavení na pomyslném poli vědeckého bádání, aby její místo zaujalo genové inženýrství spolu s molekulární biologii. Články na téma *válka o vědu* postupně zmizely z vědeckých časopisů a mohlo by se proto zdát, že otázka konstruktivismu ve fyzice – myšleno však v celé přírodní vědě – patří minulosti. Mohli bychom se domnívat, že Sokalovým vystoupením vyvrcholilo něco uzavřeného v sobě samém, co s novou konstelací vědeckého zájmu zaniká. Že zde jde o cosi hlubšího, mnohem závažnějšího a že se Sokal pouze ze své fyzikalistické perspektivy vyjádřil ke staré otázce, zda existuje *skutečný* svět nezávislý na našem vnímání, si dobře uvědomuje hořce kritický a nesmlouvavý Ian Hacking. Hackinga nezajímá jeden konkrétní obor, neptá se po společenské podmíněnosti výsledků fyziky, biologie, chemie nebo společenských disciplín, jako jsou ekonomie, historie či sociologie. Hacking se v práci *The Social Construction of What?* spíše pokouší řešit obecnější filozofické otázky podmíněnosti nejširší společenské skutečnosti historickými a filozofickými předpoklady. Otázky vědeckého, sociálního a politického konstruktivismu si sice klade v rámci jednotlivých typů rozprav, předmětem jeho zájmu však není přírodní věda, společenská věda ani domácí politika. Jde mu o jejich spojení, o analýzu celospolečenské, kulturní problematiky, neboť, jak dává s neskrývaným roztrpčením najevo, současná atlantická společnost odpověď na otázku o našem vztahu ke světu nezná, ale – což považuje za podstatně nebezpečnější – nedokáže ji podle jeho názoru ani správně uchopit. Od prvních stránek knihy je zřejmé, že se převážně analyticky zaměřený Hacking, frustrovaný přemírou sociálních konstruktů všeho druhu, počínaje oblastí sociálně-patologických jevů, přes problematiku

⁵ V anglofonním prostředí se v tomto kontextu užívá výraz *science wars*.

uprchlíků, vědecké výsledky, zbrojení, až po národní sebeuvědomění, pokouší dekonstruktivisticko-pragmatistickými metodami zmapovat nepřehledný terén.

V prvních dvou kapitolách je čtenář seznámen nejen s teoretickým pozadím konstruktivismu, nezbytným pro další výklad, ale skrze Kantovy, Russellovy, Carnapovy a Kuhnovy myšlenky se dostává k Hackingovu pohledu na sociologii vědy a poznání. Hacking takto připravenému čtenáři v následujících kapitolách nabízí vlastní kritický pohled na konstruktivismus, a to nejprve v přírodní a pak i ve společenské vědě. Tak rozdílná a zdánlivě nesouvisející témata jako problematika dílčích kulturních fenoménů, otázky kladené přírodními vědami, zneužívání dětí, vývoj zbraňových systémů, mineralogie nebo události kolem zavraždění britského mořeplavce a objevitele, kapitána Jamese Cooka, z nichž některým se budeme přímo věnovat, mají demonstrovat složitost a nesnadnou postižitelnost kulturního systému jako celku. Druhým, optimističtějším Hackingovým cílem je ukázat, že otázka podmíněnosti či nepodmíněnosti lidského poznání nemusí být vyřešena právě dnes a že neznalost odpovědi nebrání dalšímu úspěšnému rozvoji společnosti, že však může vést a často také vede ke zbytečným nesnázím.

V úvodu práce Hacking přiznává sociálnímu konstruktivismu jeho terapeutický význam. Takové přiznání je ovšem jen odrazovým můstkem pro rozvinutí kritických úvah. Hacking souhlasí s tím, že život ve společnosti, v níž se lze na různé skutečnosti dívat jako na podmíněné konstrukty, může na individuální rovině působit až pohodlným, osvobozujícím dojmem, na rozdíl od života ve společnosti, kde vše odráží neměnný, pevný ideální řád. Například *mateřství* nebude vnímáno jen jako přirozený důsledek plození a péče o děti, ale jako výsledek historických událostí, společenských sil a ideologií.⁶ Na druhou stranu nalezneme příklady opačné, kdy sociální konstruktivismus zúčastněné jedince svazuje. Vhodným příkladem může podle Hackinga být třeba *anorexie*. Mladé ženy odmítají přijímat potravu proto, aby jejich těla odpovídala *ideálu krásy* platnému v daném historickém období.⁷ Protože se prý, jak Hacking pečlivě dokladuje, *anorexie* objevuje jen ve společnostech na určitém stupni historického vývoje a prakticky výlučně postihuje ženy, které jsou přitom spojovány s krásou mnohem více než muži, měla by být rovněž sociálním konstruktem. Z toho má vyplynout, že osvobozující charakter sociálního konstruktivismu se pojí s *uvědoměním*. Úvahy o sociálním konstruktivismu osvobozují ty, kdo jsou emancipováni, tedy ty, kdo se již pro svou svobodu nějakým způsobem rozhodli – např. matky, které pod vlivem médií, přátel a tak podobně začínají svou mateř-

⁶ „The idea of social construction has been wonderfully liberating. It reminds us, say, that motherhood and its meanings are not fixed and inevitable, the consequence of child-bearing and rearing. They are the product of historical events, social forces, and ideology.“ I. Hacking: *The Social Construction of What?* Cambridge: Harvard University Press 1999, s. 2.

⁷ „Unfortunately social construction analyses do not always liberate. Take anorexia, the disorder of adolescent girls and young women who seem to value being thin above all else.“ *Tamtéž*, s. 2.

skou roli chápat odlišně a v sociálním konstruktivismu spatřují účinnou zbraň.⁸ Sociální konstruktivismus je takto třeba vždy spatřovat v kontextu účelů a důsledků, ke kterým se jednotlivé konstrukty vztahují.

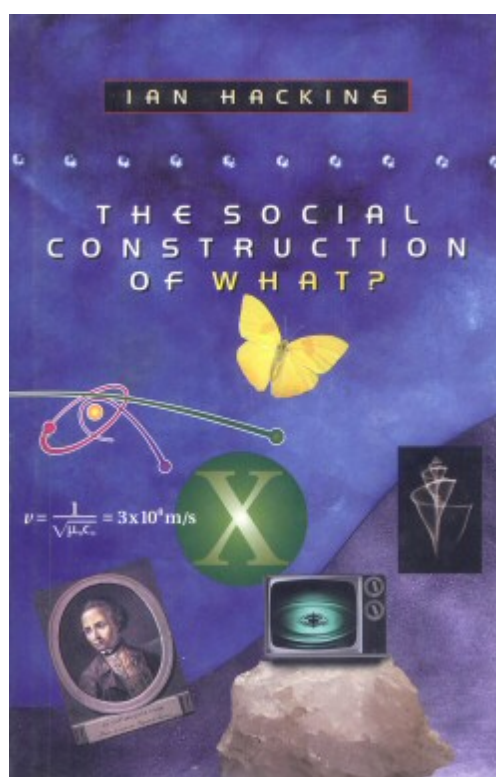
Hackingův pohled na *válku o vědu* je kritický. Vystoupení Alana Sokala hodnotí sice vcelku kladně, ale o to méně jeho důsledky. *Válka o vědu* je spojením tří, v angličtině pouze dvou slov. Význam, který se za tímto spojením skrývá, je historicky podmíněný, a že se ujal právě tento výraz a ne jiný, má své kontingentní kulturně-společenské předpoklady. Až potud Hacking konstruktivistickou argumentaci přijímá. Důsledně však rozlišuje mezi nálepkami jako *válka o vědu* a skutečnostmi, které nesouvisejí se sociálním diskursem; v tomto případě fyzikálními zákony, o něž se taková myšlenková *válka* vede čistě akcidentálně. Hacking spojení analyzuje a rozkládá jej na jednotlivé části. Samozřejmě mu nejde o jednotlivé lexikální jednotky, ale především o jejich významy, tak jak se s historickým vývojem kultury mění. Konstrukce původní vazby je „demonována“, díky čemuž se začínají objevovat nové souvislosti a významy. Věda představuje nahromaděné vědění, představuje potenciál, hodnotu, kterou je třeba zúročit – převedeno do současného atlantického slovníku, věda je kapitálem. Kapitál však musí být chráněn a to nejlépe – jak neustále vidáme na plátnech kin a na televizních obrazovkách – aktivně, *hrubou* silou. Hackingova pragmatisticko-dekonstruktivistická analýza spojení *válka o vědu* vede ke zjištění, že od určitého okamžiku už nejde o původní význam. Vnímání celé záležitosti se změnilo; již se nediskutuje z přesvědčení o tom, že fyzikální zákony odrážejí *pravou* skutečnost nebo naopak proto, že nejsou než sociálními konstrukty. Začalo se *válčit* kvůli *válčení* samému. A *boje* pokračují i poté, co se na Sokalův článek zapomnělo. Vlastně se bojovalo i před Sokalem a jeho vystoupení bylo jen dílčí epizodkou v trvalé neúprosné kulturní válce myšlenek. Hackinga tolik nezajímají ani příčiny ani důsledky ani průběh jednotlivých konfliktů na kulturním poli. Zajímá ho, proč má dnešní názorová konfrontace podobu něčeho, co spontánně získává nálepkou *válka*, proč v demokratické společnosti dochází k takovýmto diskursivním posunům. Hacking dochází ke značně znepokojujícímu závěru. Původní otázka po povaze poznání společnost nezajímá. Tento fakt by pragmatisticky uvažující Hacking asi sice uvítal, ovšem ne v následujících souvislostech. Fyzikalistický realismus opírající se o korespondenční teorii pravdy na straně jedné a různé podoby relativismu reprezentované konstruktivismem na straně druhé, to vše je vnímáno jako *válka o vědu* prostě proto, že taková interpretace představuje pro široké vrstvy různě smýšlejících jednotlivců deziderát. Nálepky jako *kulturní* nebo *freudovské války* nevyjadřují ani tak touhu po konfrontaci a sebeprosazení z perspektivy jednotlivých aktérů – zúčastněných vědců, jako spíše úsilí nezainteresovaného publika maximalizovat za každou cenu sumu požitků plynoucích z konzumního vnímání různých kulturních událostí.⁹

⁸ „Social construction theses are liberating chiefly for those who are on the way to being liberated – mothers whose consciousness has already been raised, for example.“ *Tamtéž*, s. 2.

⁹ „These conflicts are serious. They invite heartfelt emotions. Nevertheless I doubt that the terms ‚culture wars‘, ‚science wars‘ (and now, ‚Freud wars‘) would have caught on if they did

Hacking patří mezi odpůrce sociálního konstruktivismu. Jako analytický filozof je dobře teoreticky připraven na důkladný rozbor zkoumaných skutečností, a tak se mu daří poměrně úspěšně vyvracet údajnou společenskou podmíněnost různých jevů. Potud by se mohlo zdát, že bude více nebo méně realistického filozofického smýšlení, jako tomu ostatně u většiny analytických a na formální logiku a matematiku orientovaných filozofů bývá. Mohli bychom očekávat, že Hacking bude ochoten uznat sociální podmíněnost kulturních jevů, jak ukazuje výše uvedený příklad Sokalova vystoupení a následné *války o vědu* a že bude naopak zastávat neúprosně objektivistické stanovisko, když přijde na vlastní obsah výsledků vědeckého zkoumání. Jenže Hacking je zároveň pragmatista, dekonstruktivista a do značné míry skeptik, a proto u něho filozofický postoj, běžně označovaný jako realismus, v „čisté“ podobě nenajdeme. Alespoň ne přímo. Z Hackingových vlastních výrazů, které pro označení jednotlivých filozofických pozic užívá, by jeho osobě asi nejvíce odpovídal *inevitalista* jako ten, kdo uznává pluralitu kulturně podmíněných východisek, ale zároveň jediné nutné vyústění určené logikou zvoleného východiska nad rámec jeho kulturní podmíněnosti.¹⁰

Sociální konstruktivismus má být účinnou obranou proti nevyhnutelnosti; a může jí i být. Nesmíme si však plést rozdíl mezi nevyhnutelností pro jednotlivce a *nevyhnutelností*. *Podmíněnost* jevů znamená, že pokud by kontext byl odlišný, při konstantní hodnotě vstupů by se lišily výstupy. Něco takového je ale žádoucí pouze pod podmínkou, že s výstupy, které jsou k dispozici nyní, nejsme spokojeni. Sociální konstruktivismus má tedy význam

not suggest gladiatorial sport. It is the bemused spectators who talk about the ,wars‘.“ *Tamtěž*, s. 4.

¹⁰ „My physicist protagonists are *inevitalists*. They do not think that the progress of physics was inevitable (we could have stayed with Zen). They do think that *if* successful physics took place, *then* it would inevitably have happened in something like our way.“ *Tamtěž*, s. 79.

pro *uvědomělé*¹¹ jednotlivce zaměřené přímo na konkrétní sociální konstrukt, jak dobře ilustrují Hackingovy příklady *mateřství* a *anorexie*. V případě *anorexie* je toto působení negativní, neboť jde o konstrukt spojený s jiným konstruktem – *ideálem krásy* –, který však dotyčné subjekty, (zejména) mladé ženy, nehodlají nijak měnit. Subjekty usilují o změnu s cílem získat lepší postavení ve společenské struktuře. Chtějí se stát součástí kulturního kontextu odpovídajícího sociálnímu konstruktovi *ideál krásy*. Zásadní problém spočívá přitom v tom, že usilují o změnu sebe samých a ne kulturního kontextu. Tímto konstruktem jsou proto *taženy* a jelikož v současnosti platné kulturní „vzorce“ určují, že mezi konstruktem *ideál krásy* a *anorexie* existuje přímý vztah, začínají se chovat jako a postupně se stávají *anorektičkami*. Matky, které si uvědomují své, z vlastního pohledu neutěšené společenské postavení i možnosti využití rétoriky o kulturně-historické podmíněnosti mateřské role, ze sociálního konstruktivismu mohou naopak profitovat. Neusilují totiž o změnu sebe samých, ale o změnu svého vnímání veřejností. Sociální konstruktivismus může podle Hackinga mít buď podobu „celý svět, ve kterém žijeme, je sociálně konstruován“ anebo je nedůsledný, více pragmatistický a parciální, jak ukazuje výše uvedený příklad. Otázkou, kterou se Hacking dále nezabývá, zůstává, zda dílčí, pragmatistické parciální konstrukce skupin jednotlivců nevedou nakonec tak jako tak k obrazu kulturního světa jako sociálně konstruovanému celku.

Inevitabilismus, ať už v realistickém nebo v Hackingově více pragmatistickém pojetí, musí čelit námitkám sociálního konstruktivismu. Hacking ve svých analýzách dochází ke třem úrovním konstruktivistického argumentu, které se liší zejména tolerancí vůči existenci zpochybňované skutečnosti. První, spíše jen kritická a katalogizující úroveň představuje tvrzení, že „X zde nemuselo být nebo se alespoň nemuselo dostat do současného stavu. X ve své dnešní podobě neexistuje nutně, jeho existence není nevyhnutelná“. Hacking poukazuje, že zde kritická argumentace zpravidla nekončí a že pokračuje dále. Druhá a třetí úroveň podle něho hrají již mnohem závažnější úlohu, protože se jejich součástí stává *vyhrocené* hodnocení. Právě *vyhrocené* hodnocení na základě srovnání dostupných skutečností, jež mají nejčastěji podobu získaných dílčích poznatků, totiž představuje dynamiku společenského života. Protože sociální konstruktivisté, pokud se emancipační proces odvíjí úspěšně, usilují o změnu stávajícího stavu ve svůj prospěch, stojíme před tvrzením, že „X je špatné“. Konečně na poslední, třetí úrovni dochází k rozhodujícímu přelomu. Úsilí o nastolení nových hodnot vede k formulaci požadavku na změnu stávajícího stavu.¹²

Hacking na základě tří úrovní konstruktivistického argumentu rozlišuje dále různé stupně konstruktivistické angažovanosti a předkládá následující schéma.

¹¹ Anglicky *conscious*.

¹² „(1) X need not have existed, or need not be at all as it is. X, or X as it is at present, is not determined by the nature of things; it is not inevitable. (2) X is quite bad as it is. (3) We would be much better off if X were done away with, or at least radically transformed.“
I. Hacking: *The Social Construction...*, s. 6.

historický
 ironický
 reformátorský odkrývající
 rebelantský
 revoluční

Jak je patrné, angažovanost postupně vzrůstá až po formulaci požadavku na změnu stávajícího stavu. Nejméně angažovaný, historický sociální konstruktivista jen konstatuje historický vývoj daného fenoménu a věří, že X vzniklo jako výsledek kulturně-společenských procesů. K nevyhnutelnosti své existence má daleko, neboť nepředstavuje nic jiného než kontingentní výsledek historických událostí. Jelikož historický konstruktivista nemusí k X vůbec zaujmout negativní postoj, spojuje Hacking nejnižší stupeň konstruktivistické angažovanosti s kritickou interpretací historika. Ironický konstruktivista se domnívá, že X, které je nyní považováno za nutnou součást extramentální skutečnosti či naší pojmové výbavy, by mohlo být zcela jiné než dnes. Vzhledem k tomu, že jsme si však již na jeho současnou podobu zvykli a zároveň počítáme s možností budoucích spontánních transformací, o změnu neusilujeme. Protože zde X být nemuselo a přitom je svým charakterem špatné, ale protože v současnosti nedisponujeme vhodnými prostředky k jeho náhradě, je podle reformátorského konstruktivisty třeba alespoň se pokusit o modifikaci některých jeho stránek. Zvláštní případ reformismu představuje podle Hackinga odkrývání a jelikož není snadné určit hranice těchto dvou stupňů angažovanosti, zaujímají ve schématu vertikálně stejnou úroveň. Odkrývání znamená spíše než v daném okamžiku nerealizovatelnou touhu po destrukci a nahrazení X jeho pravé pojmenování a následné vymaňování ze svazujících struktur kulturního kontextu. Sociálního konstruktivistu, který ve vztahu k X zastává všechny tři úrovně konstruktivistického argumentu, nazývá Hacking rebelantským sociálním konstruktivistou. A pokud se takový konstruktivista rozhodne přejít z pole mentálního na pole fyzické, stává se revolucionářem.

Za sociálně konstruované bývají považovány dva druhy entit. Protože jejich pojmenování jsou nanejvýš obecná a poněvadž do sebe vzájemně pronikají, aniž by bylo možné přesně rozlišit, kde mají počátek a kde konec, existuje ještě třetí skupina odpovídající tomu, co např. Quine nazývá *sémantickým vzestupem*¹³ a kde Hacking užívá vlastní spojení *zdvižová slova*, neboť prý ve filozofických diskuzích vedou ke zvýšení dynamiky diskursu.¹⁴ Za *objekty* považuje Hacking entity, které se nacházejí „ve světě *common sensu*“¹⁵ a lze je zahrnout do takto různorodého výčtu: lidé (děti), stavy (dětství), okolnosti (zdraví, dětský autis-

¹³ Anglicky *semantic ascent*.

¹⁴ „Since there is no common way of grouping these words, I call them elevator words, for in philosophical discussions they raise the level of discourse.“ I. Hacking: *The Social Construction...*, s. 21. Všimněme si, že Hacking hovoří přímo o *slovech* a že tedy tato třetí, do jisté míry umělá skupina zahrnuje jakési kulturně podmíněné myšlenky-objekty.

¹⁵ „Are ‚in the world‘ in a commonsensical, not fancy, meaning of that phrase.“ *Tamtéž*, s. 21.

mus), praktiky (zneužívání dětí, pěší turistika), jednání (vrh míčem, znásilnění), chování (štědrý, neposedný), společenské třídy (střední), zkušenosti (zamílovanost, invalidita), vztahy (pohlaví), materiální objekty (kameny), látky (síra, dolomit), nepozorovatelné jevy (geny, síranové ionty), elementární částice (kvarky). Hacking tyto rozmanité skutečnosti nazývá všechny stejně, *objekty*, a to ze dvou důvodů: 1) všechny se nacházejí ve světě, 2) v daném okamžiku není k dispozici vhodnější označení. Takové řešení, třebaže jej lze považovat za analytické, odpovídá především pragmatistické filozofické pozici. Hackingovy analýzy nemají účel samy v sobě, jde, jak ještě uvidíme, o analytický dekonstruktivismus, který sleduje podobné cíle jako Rortyho kulturně-kritický pragmatismus – zajištění a posílení demokratického společenského uspořádání. Hacking také pozitivně navazuje¹⁶ na Searlovo odmítnutí univerzálního konstruktivismu,¹⁷ Searlovu terminologii¹⁸ však adaptuje a ukazuje, že některé ze skutečností náležejících do kategorie *objektů* jsou ontologicky subjektivní a zároveň epistemologicky objektivní. Za příklad uvádí *nájemné*, které se vzhledem ke své formě – platba – jeví až příliš objektivní, které ale ke své existenci vyžaduje

16 „John Searle (1995) argues vehemently (and in my opinion cogently) against universal constructionism.“ *Tamtéž*, s. 24.

17 Podle Johna R. Searla, známého představitele filozofie přirozeného jazyka a především teorie tzv. mluvních aktů, je otázka objektivní, resp. subjektivní jednak záležitostí míry, na druhé straně pak jejího uchopení. Searle hovoří o dvou základních způsobech uchopení rozdílu mezi objektivitou a subjektivitou, o tzv. epistemickém a ontologickém přístupu. V prvním případě považuje „objektivní“ a „subjektivní“ za predikáty soudů. Jestliže epistemický subjektivní soud, jako např. „Rembrandt je lepší umělec než Rubens“, závisí na určitých pocitech a hodnotících postojích, potom epistemický objektivní soud, např. „Rembrandt žil v roce 1632 v Amsterdamu“, na ničem podobném nezávisí, a proto lze hovořit dokonce o epistemicky objektivních faktech. V ontologickém přístupu se naproti tomu „objektivní“, „subjektivní“ považuje za predikáty a druhy jsoucen a tyto výrazy slouží k vyjadřování způsobů existence. Za příklad ontologické subjektivní uvádí Searle bolest, jež závisí na pocitech dotyčného subjektu, horstvo, jehož existence není závislá na vnímání ani na žádném mentálním stavu, pak slouží za příklad ontologické objektivní. – „Much of our world view depends on our concept of objectivity and the contrast between the objective and the subjective. Famously, the distinction is a matter of degree. (...) For our present discussion two senses are crucial, an *epistemic* sense of the objective-subjective distinction and the *ontological* sense. Epistemically speaking, „objective“ and „subjective“ are primarily predicates of judgments. We often speak of judgments as being „subjective“ when we mean that their truth or falsity cannot be settled „objectively“, because the truth or falsity is not a simple matter of facts but depends on certain attitudes, feelings, and points of view of the makers and the hearers of the judgment. For (...) objective judgments, the facts in the world that make them true or false are independent of anybody's attitudes or feelings about them. In this epistemic sense we can speak not only of *objective judgments* but of *objective facts*. (...) In the ontological sense, „objective“ and „subjective“ are predicates of entities and types of entities, and they ascribe modes of existence.“ J. R. Searle: *The Construction of Social Reality*, New York: Free Press – Penguin Books Ltd. 1996, s. 7–8.

18 Searle užívá výrazy *epistemic*, *ontological*, kdežto Hacking *epistemological*, *ontological*, a to v tomtéž významu. Nejde přitom jen o stylistickou záležitost, protože každá myšlenková konstrukce předpokládá společný základ – racionalitu. Hacking se tedy pokouší upozornit na Searlovu možnou nedůslednost ve volbě výrazových prostředků.

lidské jednání. Hacking považuje *nájemné* za ontologicky subjektivní, neboť bez lidských subjektů a jejich institucí by nemohlo existovat. Nájemné je však zároveň epistemologicky objektivní. Všichni bez rozdílu přece velmi dobře víme, co to znamená zaplatit první den v měsíci danou částku.¹⁹

Prvky druhé skupiny sociálně konstruovaných entit Hacking nazývá *ideje*. Patří sem myšlenky, představy, pojmy, úmysly, mínění, domněnky, postoje, přesvědčení, koncepce a teorie. Mohou být soukromé i veřejné, diskutují se, přijímají, sdílejí, rozvíjejí, vyjasňují, vyslovují či vzájemně popírají. Mohou být nejasné, podmanivé, hluboké, hloupé, užitečné, jasné nebo zřetelné. Z pragmatických důvodů se stávají nálepkami a dalšími klasifikačními prostředky entit různých vlastností. Jejich extenze v podobě tříd, množin a kategorií mají ve světě podobu agregátů, a proto bývají považovány za *objekty*.

Třetí, do jisté míry umělou skupinu sociálních konstruktů představují tzv. *zdvižová slova* zahrnující výrazy jako *fakta*, *pravda*, *realita* nebo *poznání*. Užívá se jich k výrokům o světě, a to v nejobecnějším smyslu;²⁰ představují proto jakýsi deskriptivní metajazyk. Všechny tyto a jim podobné výrazy spolu se svými adjektivy jako např. *objektivní*, *ideologický*, *faktický* či *skutečný* prošly v kulturních dějinách atlantické civilizace zásadními významovými, ale také hodnotovými proměnami. Podle Hackinga se ke společensky nejnebezpečnějším sociálně-konstruktivistickým debatám zneužívá právě těchto sémanticky nejednoznačných výrazů. V argumentacích o konkrétních problémech používáme pojmový aparát, který hlavně z pohodlnosti již dále nezkoumáme a který si dovolujeme považovat za stabilní a transparentní. Každá i méně důkladná analýza *zdvižových slov* však odhaluje významovou a kontextovou nestálost těchto výrazů, což by údajně mělo být dostatečným varováním před podobnými zavádějícími debatami.²¹ Podle Hackinga by nic nemělo stát v cestě tomu, aby se lidé shodli, že postulát sociální konstrukce *faktu* je něco docela jiného než postulát sociální konstrukce *dětského televizního diváka* nebo *uprchlice*, protože zde nejde ani o *objekt*, ani o *ideu*. Zvláště neblahé důsledky sociálního konstruktivismu uplatněného na to, co označujeme jako *fakta*, *pravda*, *realita* apod., se zřejmě nebudou tolik dotýkat přirozeného života společnosti v jeho nejrozmanitějších podobách ani jeho kritických reflexí na stránkách novin, v rozhlase a na televiz-

19 „The rent you have to pay is all too objective (and in the world, as I put it) but requires human practices in order to exist. It is ontologically subjective, because without human subjects and their institutions there would be no such object as rent. But rent is epistemologically objective. You know full well (there is nothing subjective about it) that \$850 is due on the first of the month.“ I. Hacking: *The Social Construction...*, s. 22.

20 „The words are used to say something about the world, or about what we say or think about the world.“ *Tamtéž*, s. 22–23.

21 „Some of the most general, and venomous, debates about social construction end up with arguments heavily loaded with these words, as if their meanings were stable and transparent. But when we investigate their uses over time, we find that they have been remarkably free-floating. (...) The difficulties with these nouns and adjectives provide one reason for being wary of arguments in which they are used...“ *Tamtéž*, s. 23.

ních obrazovkách, ale především toho, v čem dochází k pokusům o jeho celkové uchopení – vědy, a to jak společenské, tak i přírodní.

Na tomto místě je vhodné udělat malou odbočku a znovu připomenout *inevitabilismus* – Hackingův postoj, vyjadřující, že konečný výsledek by měl být týž bez ohledu na to, zda máme k dispozici sociální konstrukty, ať takové nebo onaké, či zda se bez nich dokážeme obejít. Hacking si klade velice podobné cíle jako Rorty – usiluje totiž především o co nejpřesnější postižení společenské skutečnosti, stejně jako jevů, které mohou bránit její úspěšné realizaci, a to za účelem posílení demokratického společenského uspořádání. Logika detailních analýz odkrývající povahu různých typů rozprav, problematika vědy jako kulturního fenoménu a dokonce ani jednotlivé otázky každodenního společenského života – nic z toho není konečným cílem Hackingova bádání. Vše jsou jen dílčí události, ukázky toho, že společenská skutečnost je složitá, provázaná, že na její podstatu nedokáže odpovědět jediná, byť sebeambicióznější myšlenka, ale ani množství partikulárních, méně ctižádostivých odpovědí rozplývajících se v mlze sociálního konstruktivismu, třebaže svět má právě *tuto* podobu a ne jinou. I proto se domnívám, že Hacking – ač by sotva souhlasil – má blíže k více realisticky orientovanému Searlovi než k antiesencialistovi Rortymu, se kterým ho spojuje spíše obsah – kulturní kriticismus a aktivismus – než teoretická východiska. Hacking nakonec nechce nic jiného než ukázat, že některé otázky nemají pro úspěšný rozvoj společnosti a kultury žádný smysl a bylo by vhodnější přestat se jimi zabývat. Hovořit o hodnotě sociálního konstruktivismu nemá velký význam. Sám o sobě není ani dobrý ani špatný a přesto nebo právě proto je třeba jej odmítnout – může totiž nakonec patřit také mezi ony *velké odpovědi* bez jednoznačně doložitelného obsahu. Podle Hackinga jde naopak o to, ve kterém diskursu se konstruktivistická argumentace objevuje a proč a k jakým určitým výsledkům – ať kladným nebo záporným – vede. Jestliže mají jednotlivé sociální konstrukce nějaký význam, pak jedině v konkrétních argumentacích sledujících konkrétní cíle, přičemž za naprosto stěžejní považuje Hacking schopnost rozlišit, kdy tento význam může být pozitivní a kdy naopak škodí a vede k zásadním nepochopením a zkreslením sociální reality.

Vrátíme-li se k *dětskému televiznímu divákovi*, vidíme, že před sebou máme jednak *objekt* a jednak *ideu*. Nyní je třeba blíže prozkoumat, kdo a proč vyslovil tvrzení, že *dětský televizní divák* reálně existuje jako kulturní fenomén a že sledování televize může dětem za určitých podmínek škodit. *Idea* jako sociální konstrukt má v tomto případě sloužit patrně tomu, aby se společnost nad daným – podle autorů konstruktu negativním – kulturním fenoménem zamyslela a navrhla možné způsoby řešení. Autoři tedy zastávají pozici 1) „X, tj. sledování televizního vysílání dětmi, by zde nemuselo být nebo by se alespoň nemuselo dostat do současného stavu, X ve své dnešní podobě neexistuje nutně, jeho existence není nevyhnutelná“, a nadto s velkou pravděpodobností hodlají sami nějakým způsobem jednat. Sociální konstrukt *dětského televizního diváka* jim má posloužit jako vhodný nástroj realizace zvoleného záměru; lze proto očekávat, že zastávají také pozice 2) a 3). *Objekt* jako sociální konstrukt je ovšem člověk, myslící bytost, která si uvědomuje intervence ze strany okolí, a právě zde spatřu-

je Hacking jeden ze základních nedostatků sociálního konstruktivismu uplatněného na tuto oblast společenských jevů.²² Podobně jako *anorektička*, také *dětský televizní divák* je konstrukt „tažen“ a přetvářen,²³ ale jestliže v daném případě konstrukt vznikl z iniciativy autority a navíc jednoznačně pro dobro dítěte, opět lze pochybovat, zda k pozitivnímu výsledku opravdu dojde. K *uvědomění* nedošlo totiž ze strany dítěte sledujícího televizní obrazovku, ale těch, kteří se začali domnívat, že sledování televize by pro děti mohlo mít škodlivé následky. Hackingův dekonstrukční rozbor kulturního jevu *dětský televizní divák* nepopírá, ale vlastně ani neodmítá existenci takto označeného sociálního konstruktů. Hacking se spíše pokouší naznačit možná úskalí lehkomyšlného konstrukčního přístupu ke (kulturní) skutečnosti. Jako *inevitabilista* si uvědomuje, že realita se člověku nějakým způsobem *dává*, ale že cesty k jejímu uchopení jsou různé, dokonce značně rozdílné, a že pro společnost je mnohem podstatnější schopnost úspěšně řešit dílčí problémy než podání konečné odpovědi, třeba v podobě sociálního konstruktivismu.

V případě sociálního konstruktů *uprchlice* by situace vypadala podobně.²⁴ Z tohoto konstruktů by profitovali opět především aktivisté, např. ti, kdo usilují o azyl v bohatých zemích, ale vzhledem k interakcím, vzhledem k nevyhnutelnému ovlivňování jednotlivých uprchlic diskuzemi o statusu *uprchlice*, by některé z nich naopak mohli dojít značné újmy. Již rozpor mezi sociálními konstrukty jako *ideami* a jako *objekty* by pro Hackinga znamenal dostatečný důvod odmítnutí sociálního konstruktivismu. Se vstupem *zdvižových slov* na scénu se situace jen dále komplikuje.

Sociální konstrukty v podobě *zdvižových slov* reprezentují dobře zejména *fakta*, *skutečnosti* a *vztahy* v přírodních vědách. Hacking přijímá koncepci přírodní vědy jako společenské aktivity, avšak důsledně rozlišuje mezi vědeckou aktivitou a vědeckými výsledky, které by už kontingentními sociálními konstrukty být neměly, protože představují nevyhnutelné vyústění širokého historického kontextu badatelské způsobilosti. Konstruktivista podle Hackinga věří, že tento kontext tvořený teorií, fenomenologií, schematickým modelem a aparátem, o němž se dnes domníváme, že je jediný možný, vůbec nemusel vzniknout a že se tedy např. současná fyzika nemusela vydat právě na cestu kvarků.²⁵ *Inevitabilista* Hacking se naproti tomu domnívá, že i v případě odlišného historického kontextu

22 „The idea of the child viewer of television interacts with the child viewer. Ways of classifying human beings interact with the human beings who are classified.“ *Tamtéž*, s. 31.

23 „Thus a social construction claim becomes complex. What is constructed is not only a certain classification, a certain kind of person, the child viewer. It is also children who, it might be argued, become socially constructed or reconstructed within the matrix.“ *Tamtéž*, s. 27.

24 „The ‚woman refugee‘ (as a kind of classification) can be called an *interactive kind* because it interacts with things of that kind, namely people, including individual woman refugees, who can become aware of how they are classified and modify their behavior accordingly.“ *Tamtéž*, s. 32.

25 „The fit between theory, phenomenology, schematic model, and apparatus (...) The constructionist believes that many robust fits were possible, although in the end only one seems conceivable. The actual fit that is arrived at is contingent. Physics did not have to develop in a quarky way.“ *Tamtéž*, s. 73.

tu badatelské způsobilosti by se věda ke kvarkům *nějak* dostala. Vágní a ne příliš velkou důvěru vzbuzující slovo *nějak* tu hraje svou úlohu, neboť Hacking nepatří k ryším realistům. Realistickou nutnost považuje dokonce za naivní extrapolaci logicismu do úvah o světě a jako příklad uvádí podlehnutí svůdné neúprosnosti matematického důkazu u matematiků a podobně svůdné zřejmosti některých vzorců u fyziků.²⁶ Realistický postoj, kdy *fakta, skutečnosti* a *vztahy*, tedy entity náležející do skupiny tzv. *zdvižových slov*, jsou považovány za součást vnitřní struktury světa, nazývá inherentní strukturismus²⁷ a odmítá jej coby jednu z méně zřetelných forem sociálního konstruktivismu. Vyšší sémantické výrazy jako *fakt, skutečný, pravdivý* nebo *poznání* podle něho nemají jednoznačné významy, protože neexistují *ve světě*. Užívá se jich k vyjadřování myšlenek *o světě*, přičemž si však tento fundamentální rozdíl většinou ani nestihneme uvědomit.²⁸ Kvarky na rozdíl od dětských televizních diváků nebo uprchlic nejsou myslící bytosti a nemůže proto docházet k interakcím. Kvarky existují nezávisle na sociálních konstruktech jako *objektech* a *idejích* a *zdvižová slova* reprezentovaná *fakty, skutečnostmi, vztahy* a *poznáním*, která užíváme ke vzájemné komunikaci o nich, sice mohou dosažené výsledky zkreslovat, ale model skutečnosti, který takto vzniká, má značně vysokou explanační hodnotu. Podle Hackinga je však samozřejmě třeba odmítnout konstruktivismus i zde, ve vědě a začít se věnovat řešení skutečných problémů tak, jak vyvstávají, i kdyby se sociálně-konstruktivistický přístup jevil sebevhodnější. Zabývání se otázkami o povaze vědy a vztahem lidského poznání k ní je podle Hackinga plýtváním prostředků i času, podobně jako rozvíjení teorií o *dětských televizních divácích* či *uprchlicích* bez toho, aby se hledaly cesty, jak řešit problémy konkrétních jednotlivců.

Analytický dekonstruktivismus kanadského filozofa Iana Hackinga, tak jak je prezentován v knize *The Social Construction of What?* nabízí netradiční pohled na fungování společenského systému a v odmítnutí sociálního konstruktivismu vyjadřuje odhodlání svého protagonisty kriticky zkoumat diskursy usilující o finální vysvětlení charakteru kulturních skutečností. Sociálně-konstruktivistické řešení otázky povahy světa a jejího vztahu k lidskému myšlení a poznání, které kdysi rozpoutalo debatu o podmíněnosti kulturních fenoménů, zejména vědy, představuje pro Hackinga odrazový můstek k obecnějším a hlubším úvahám o atlantické kultuře jako celku složenému z neredukovatelných jednotlivin. Hacking otázku povahy světa i jejího vztahu k lidskému myšlení a poznání odmítá a ve svých analýzách usiluje o zdůraznění její bezsmyslnosti, třebaže si uvědo-

26 „People who have never *experienced* a mathematical proof (the feeling of, as Wittgenstein put it, ‚the hardness of the logical must‘) seldom grasp what Platonistic mathematicians are on about. The sheer inexorability of mathematical proof has persuaded provers that the numbers and their properties are as real as, or even more real than, anything else we know. A physicist may have a similar experience in connection with Maxwell’s equations.“ *Tamtéž*, s. 89.

27 Anglicky *inherent-structurism*.

28 „High-level semantical words like ‚fact‘, ‚real‘, ‚true‘, and ‚knowledge‘ are tricky. (...) These words work at a different level from that of words for ideas or words for objects. (...) They are used to say something about what we say about the world.“ I. Hacking: *The Social Construction...*, s. 80.

muje, že opustit ji bez toho, aby jednotlivci přestali sledovat čistě konzumní cíle, není ani ve svobodné demokratické společnosti panaceou. Ukazuje, že sociální konstruktivismus umožňuje partikulární aktivismus, stejně jako rozvinutí komplexních teorií o fungování složitých kulturních fenoménů včetně vědy, že však obvykle ztroskotává tam, kde měl nejvíce pomoci, že jeho předpoklady vedou k nežádoucím interakcím a fatálním významovým nejednoznačnostem. Hacking dobře ví, že sociální konstrukty v kulturním životě existují, odmítá však vysvětlovat svět na jejich základě, stejně jako se zdráhá připustit si i tuto základní filozofickou otázku. Cílem Hackingova dekonstruktivismu prezentovaného v knize *The Social Construction of What?* je totiž především otevírání nových cest úspěšnějšího rozvoje společnosti v duchu severoamerického pragmatismu.

LITERATURA

- J. Bohman – W. Rehg (eds.): *Pluralism and the Pragmatic Turn: The Transformation of Critical Theory*, Cambridge: The MIT Press 2001
- J. Culler: *On Deconstruction: Theory and Criticism after Structuralism*, Ithaca – New York: Cornell University Press 1989
- I. Hacking: *The Social Construction of What?* Cambridge: Harvard University Press 1999
- J. Hroch: *Problém rozumění a postanalytická filosofie*, Brno: FF MU 1996
- J. Hroch: *Soudobá anglo-americká a kanadská filosofie*, Brno: FF MU 2003
- J. Rajchman – C. West (eds.): *Post-Analytic Philosophy*, New York: Columbia University Press 1985
- R. Rorty: *Objectivity, Relativism, and Truth: Philosophical Papers Volume 1*, Cambridge – New York – Melbourne: Cambridge University Press 1994
- J. R. Searle: *The Construction of Social Reality*, New York: Free Press – Penguin Books Ltd. 1996

Další prameny

- J. L. Croissant: *Ian Hacking: The Social Construction of What?* (Canadian Journal of Sociology Online), <http://www.ualberta.ca/~cjscopy/reviews/what.html>
- D. J. Pittenger: *Review of The Social Construction of What?* <http://talk.greatbooks.org/webmaster.provost@utoronto.ca>: *Professor Ian M. Hacking*, <http://www.provost.utoronto.ca/English/Professor-Ian-M.html>

ANALYTICAL DECONSTRUCTIVISM IN THE WORK OF IAN M. HACKING

Ian Hacking, a Canadian philosopher operating largely in the fields of the philosophy of science and the philosophy of language, presents in his recent book *The Social Construction of What?* a distinctive approach to cultural criticism. Following the rigid cornerstones of analytic philosophy, Hacking examines arguments of social constructionists and arrives at a conclusion that social constructionism, being in the end but one of the vain know-it-all answers, should be relinquished. Hacking regards himself as *inevitalist*, an advocate of philosophical position holding that regardless of any input context, the outcome should be the same. This close-to-realism philosophical position nevertheless refuses even philosophical realism as such, in Hacking's own words *inherent-structurism*, suspecting it to be a trickier form of social constructionism. Hacking first and foremost pursues the aim of a successful development of democratic society and if he recognises an existence of social constructs, then only in relation to individual actors for whom these can be of use. Any all-explaining theories based on social constructionism, same as fundamental philosophical questions seem to be a waste of time for Ian Hacking who in the spirit of American pragmatism aspires to strengthening democracy and its ideals.